

SALVS REI PVBLICAE SVPREMA LEX ESTO.

VYBRANÁ

TÉMATA

Volby v Chile 2009/2010

(6/2010)

Ing. Mgr. Jan Němec

Parlament České republiky
Kancelář Poslanecké sněmovny
Parlamentní institut

Obsah

Základní rysy politického systému	2
Stranický systém.....	3
Volby do Kongresu	6
Prezidentské volby	9
Zdroje	10

Základní rysy politického systému

Chilský politický systém vykazuje od konce počátku 90. let, kdy byl po téměř dvacetileté diktatuře generála Pinocheta obnoven demokratický režim, známky výrazné stability jak s ohledem na strukturu stranického systému, tak i co se týká vztahu mezi zákonodárnou a výkonnou mocí. Ze zemí Latinské Ameriky bývá Chile dáváno za příklad úspěšného přechodu k demokracii a demokratické konsolidace. Navzdory tomu však uvnitř chilské společnosti existuje celá řada pnutí, která není politický establishment z důvodu nastavení některých parametrů politického systému schopen absorbovat. Uměle udržovaný systém dvou stranických koalicí coby pozůstatek politických reforem nedemokratického režimu přestává hrát roli stabilizačního prvku a stále více je nazírán jako překážka přirozenému vývoji politického procesu. Část těchto pnutí se projevilo i při posledních parlamentních a prezidentských volbách.

Právní rámec politického systému tvoří ústava z roku 1980. Tento ústavní dokument byl přijat ještě v době vojenské diktatury, nicméně zachování jeho platnosti byl jednou z podmínek odcházejícího režimu v době tranzice. Ústava doznala mnoha reforem, jednou z nejrozsáhlejších byla úprava z roku 2005, kterou se mimo jiné zkrátilo funkční období prezidenta z někdejších šesti na čtyři roky.

Podle ústavy je Chile unitární republikou. Ústavní systém je stejně jako ve většině zemí Latinské Ameriky postaven na prezidentské formě vlády. Prezident tedy zastává funkci hlavy státu i šéfa vlády. Je volen přímo voliči na období čtyř let. Pro zvolení je zapotřebí, aby daný kandidát získal nadpoloviční většinu platných hlasů. Pokud se to žádnému z kandidátů nepodaří v prvním kole voleb, koná se 30. den poté kolo druhé, do kterého postupují dva nejúspěšnější kandidáti z kola prvního. První kolo voleb se koná 90 dní před koncem funkčního období úřadujícího prezidenta. V období mezi vyhlášením konečného výsledku voleb a inaugurací do funkce zvolený kandidát sestavuje svůj vládní tým. Je zakázána kandidatura na okamžité znovuzvolení, po uplynutí alespoň jednoho funkčního období se však někdejší prezident může znovu o funkci hlavy státu ucházet. Kandidovat mohou držitelé chilského občanství starší 35 let.

Zákonodárnou moc tvoří dvoukomorový Národní kongres, který se skládá z Poslanecké sněmovny a Senátu. Obě komory se účastní legislativního procesu v zásadě rovnou vahou, v některých oblastech však mají vzájemně vylučné pravomoci – např. Poslanecká sněmovna sama vykonává větší část kontrolní funkce parlamentu vůči vládě (interpelace členů vlády, možnost vytvářet vyšetřovací komise atp.), souhlasu Senátu je zase třeba u některých aktů prezidenta (např. jmenování soudců Nejvyššího soudu atp.). Poslaneckou sněmovnu tvoří 120 poslanců volených na čtyřleté funkční období, senátoři, kterých je celkem 38, jsou voleni na osm let, přičemž každé roky se obměňuje buď 20, nebo 18 senátorských mandátů.

Volební systém do obou komor je totožný, jedná se o tzv. binominální systém. Tento systém zavádí dvoumandátové volební obvody, přičemž nárok na mandát má první a druhá nejúspěšnější kandidující strana, koalice, příp. nezávislý kandidát. Pokud však strana či koalice kandiduje dva uchazeče o poslanecký nebo senátorský mandát v daném volebním obvodu a dosáhne více než dvojnásobku počtu hlasů druhého nejúspěšnějšího kandidujícího subjektu, má nárok na oba mandáty, které se ve volebním obvodu rozdělují. Tento volební systém byl zaveden v závěru vlády vojenské diktatury. Jeho cílem bylo transformovat tradiční vícestranický systém Chile v systém dvoustranický podle britského vzoru. Účinky volebního systému sice přiměly politické strany, aby se sdružovaly do volebních koalic, nicméně tyto koalice jsou velmi různorodé a stále častěji se ozývají hlasy pro změnu volebního systému tak, aby skutečně odrážel sílu jednotlivých politických proudů ve společnosti.

Stranický systém

Do voleb roku 2009 kandidovali zástupci čtyř koalic a několik nezávislých. Jádra dvou hlavních koalic volebního klání – Concertación y Juntos Podemos por más Democracia a Coalición por el Cambio – představují dva tradiční póly stranického uspořádání Chile od obnovení demokracie. Concertación (Dohoda) vznikla jako sdružení politických stran a hnutí opozičních vůči vojenské diktatuře Augusta Pinocheta a zejména proti jeho setrvání ve funkci po plebiscitu roku 1988. Naproti tomu strany sdružené v Coalición por el Cambio (Koalice pro změny) mají ve svých řadách bývalé prominenty nedemokratického režimu, příp. politiky ideově se hlásící k některým politikám diktatury. V neposlední řadě se ke stranám Coalición připojují stoupenci změny u vlády s ohledem na to, že Concertación zemi vládne nepřetržitě od obnovení demokracie v roce 1990.

Concertación y Juntos Podemos por más Democracia

Koalice má své kořeny ve společenství stran, které v plebiscitu o setrvání generála Pinocheta v prezidentské funkci vedli kampaň proti. Jednalo se o strany, které v chilském politickém systému hrály významnou úlohu již před vojenským pučem v roce 1973. Od té doby se název Concertación (Dohoda) vžil pro tento blok stran, které tradičně ve všech volbách kandidovaly společně. Při hledání kandidátů na prezidentskou funkci se v posledních několika volbách strany střídaly ve společné kandidatuře.

Základajícími stranami Concertación byly:

Křesťanská demokracie (*Partido Democracia Cristiana*, PDC) vznikla v druhé polovině 50. let 20. století sjednocením několika sociálně křesťanských pokrokových proudů. V poválečném období představovala nejsilnější stranu chilského politického spektra. V roce 1970 uzavřela dohodu se socialisty a podpořila kandidaturu Salvadora Allendeho na prezidentskou funkci. V posledních letech vojenské diktatury generála Pinocheta se PDC stala jednou z hlavních sil opozice. Za tuto stranu byli zvoleni první dva prezidenti demokratického období – Patricio Aylwin a Eduardo Frei. V současné době se strana hlásí k politickému středu s důrazem na křesťansko-sociální program.

Strana pro demokracii (*Partido por la Democracia*, PPD) vznikla až v roce 1987 na popud někdejšího člena Socialistické strany a pozdějšího prezidenta Chile Ricarda Lagose. Jedná se o stranu levého středu, do jisté míry přirovnatelné k britské „New Labour“.

Socialistická strana (*Partido Socialista*, PS) vznikla již ve 30. letech minulého století. Nejvýraznější osobností strany byl jeden z jejích zakladatelů Salvador Allende, který se po několika neúspěšných kandidaturách stal prezidentem v roce 1970. Jeho „chilská cesta k socialismu“ však skončila vojenským pučem generála Pinocheta, sám Allende přišel při převratu o život. Strana byla následně zakázána, její představitelé perzekuováni. Strana byla obnovena až na konci 80. let. Dnes se Socialistická strana distancuje od marxismu-leninismu, nicméně v určitých ohledech je radikálnější než Strana pro demokracii. Dosluhující prezidentka Chile Michelle Bacheletová patří právě k této straně.

Radikální sociálnědemokratická strana (*Partido Radical Social Democrata*, PRSD) je nejmenší z původních stran Concertación. Vznikla sloučením Radikální strany, která na chilské scéně působila již od 19. století, se Sociálně demokratickou stranou. Stranu lze přiřadit k levému středu, je členem Socialistické internacionály.

Pro volby v roce 2009 se ke Concertación přidala také Komunistická strana (*Partido Comunista*, PC), která v minulých volbách kandidovala společně s Humanistickou stranou a dalšími malými mimoparlamentními subjekty v koalici Juntos Podemos. Komunistická strana patří mezi nejstarší z dnes fungujících politických stran v Chile, dodnes se hlásí k marx-leninské doktríně. Její voličská podpora je však stále menší.

Coalición por el Cambio

Opoziční blok vůči vládám Concertación tradičně tvoří následující dvě strany, v různých volbách se jejich spojenectví nazývalo odlišně (ve volbách roku 2005 např. jako Alianza por Chile – Spojenectví pro Chile). Jedná se o pravicovou alternativu spíše levicově orientované Concertación. Dvouhlavá pravice je fakticky obnovením stranického spektra do roku 1966, kdy rovněž existovaly dvě hlavní pravicové strany, konzervativci a liberálové.

Národní obnova (*Renovación Nacional*, RN) je první stranou, která oficiálně vznikla v roce 1988 po zahájení liberalizace režimu. RN představuje liberálnější složku pravicové části

chilského stranického spektra. Ve vztahu k autoritářskému režimu generála Pinocheta je RN mnohem kritičtější, než její koaliční partner UDI. V prezidentských volbách roku 2005 strana kandidovala Sebastiána Piñeru, ten však musel soupeřit s kandidátem koaličního partnera UDI Joaquínem Lavínem. Piñera kandidoval i ve volbách roku 2009. Tentokrát se podařilo udržet jednotu pravicové koalice a Piñerova kandidatura byla nakonec vítězná.

Nezávislá demokratická unie (*Unión Demócrata Independiente*, UDI) je v současné době nejsilnějším z členů koalice. Její faktický zakladatel Jaime Guzmán byl prominentem režimu Augusta Pinocheta, podílel se i na vypracování ústavy z roku 1980. Postupně však – zejména v důsledku hospodářských potíží země vlivem některých opatření ekonomické politiky vlády – se začal od režimu vzdalovat, až na konci 80. spoluzakládal stranu Národní obnova, od které se později UDI odtrhla. UDI se hlásí k tradičnímu konzervatismu a křesťanským hodnotám. Konzervatismus se projevuje i vůči pozůstatkům opatření vojenské diktatury, které přetrvaly v chilském ústavním systému dodnes (např. již zmiňovaný volební systém ad.).

Chile na prvním místě (*Chile Primero*, Ch1) je stranou, která vznikla až v roce 2007 odtržením části členů Strany pro demokracii. Ch1 se hlásí k liberálnímu programu, v rámci Coalición představuje nový prvek s mizivou voličskou podporou v kongresových volbách. Určitý význam strana má v lokální politice.

Nueva Mayoría para Chile

Humanistická strana (*Partido Humanista*, PH) je radikálně levicovou nemarxistickou stranou. Patří k mezinárodní síti humanistických stran, v minulých všeobecných volbách roku 2005 kandidovala spolu s Komunistickou stranou a několika dalšími mimoparlamentními subjekty v koalici Juntos Podemos, přičemž jejich společný kandidát Tomás Hirsch získal více než 5 % hlasů. Strana se hlásí k liberálnímu programu v oblasti života společnosti, avšak ostře se ohrazuje proti neoliberálním reformám ekonomiky.

Strana zelených (*Partido Ecologista*, PE) je malou stranou zaměřenou na ekologii, v minulých volbách vytvářela spojení spíše s Regionalistickou stranou (PRI). Z pohledu volební podpory se jedná o marginální stranu.

Chile Limpio Vote Feliz

Strany Regionalistická strana nezávislých (*Partido Regionalista de los Independientes*, PRI) a Široké sociální hnutí (*Movimiento Amplio Social*, MAS) jsou pro celostátní politiku marginálními subjekty, určitý význam nicméně mají na lokální úrovni. Jedná se spíše o zastřešující organizace, které poskytují volební servis kandidátům s místním zakotvením. PRI oslovuje voliče s programem udělení větších pravomocí regionům země, MAS je volebně slabší, nicméně výraznější, co se zastávané ideologie týká. Hlásí se k odkazu Salvadora Allendeho a do jisté míry k tzv. socialismu XXI. století venezuelského prezidenta Huga Cháveze.

Volby do Kongresu

Volby do obou komor Kongresu se konaly 13. prosince 2009 společně s prvním kolem prezidentských voleb. Obnovovala se celá Poslanecká sněmovna a 18 z 38 senátorských mandátů. Své kandidátky představily čtyři koalice stran a několik nezávislých. Pouze dvě koalice – Concertación a Coalición – postavily své kandidáty ve všech volebních obvodech pro volby do Poslanecké sněmovny. Společně získaly téměř 90 % platných hlasů, co se týká konečného rozdělení mandátů, získaly téměř stejný počet poslaneckých křesel, přičemž vítěznou co do počtu hlasů se stala dosud vládní Concertación, avšak opoziční Coalición získala o jeden mandát více. Žádná z těchto dvou koalic však nezískala absolutní většinu křesel ve stodvacetičlenné sněmovně (viz tabulka 1).

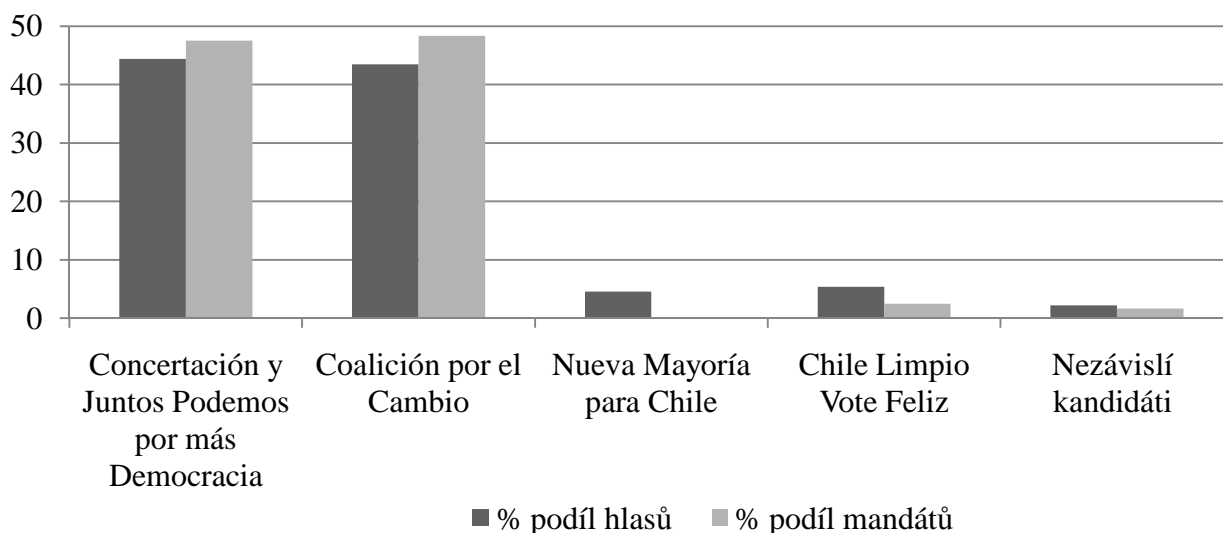
Tabulka 1: Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny

Volební koalice	počet hlasů	v %	počet kandidátů	zvoleno
Concertación y Juntos Podemos por más Democracia	2 901 503	44,36	120	57
Coalición por el Cambio	2 841 314	43,44	120	58
Nueva Mayoría para Chile	298 765	4,56	79	0
Chile Limpio Vote Feliz	353 325	5,40	92	3
Nezávislí kandidáti	144 663	2,21	18	2

Zdroj: <http://www.elecciones.gov.cl>

Jak ukazuje následující graf, volební systém zvýhodňuje velké koalice – podíl mandátů přesahuje podíl získaných hlasů –, a naopak vytváří podprezentaci menších koalic.

Graf 1: Procentní podíl hlasů a mandátů v Poslanecké sněmovně

U Senátních voleb byla situace podobná. Obě největší koalice získaly podobný počet hlasů a zvolily stejný počet nových senátorů. Žádné z ostatních koalic se získat senátorský mandát nepodařilo (viz tabulka 2).

Tabulka 2: Výsledky voleb do Senátu

Volební koalice	počet hlasů	v %	počet kandidátů	zvoleno
Concertación y Juntos Podemos por más Democracia	809 696	43,32	18	9
Coalición por el Cambio	843009	45,10	17	9
Nueva Mayoría para Chile	91138	4,88	10	0
Chile Limpio Vote Feliz	120729	6,46	7	0
Nezávislí kandidáti	4422	0,24	1	0

Zdroj: <http://www.elecciones.gov.cl>

Dosud vládní Concertación se podařilo získáním devíti senátorských křesel udržet 50% podíl mandátů v Senátu. Pokud však tyto výsledky pro koalice – jak do Poslanecké sněmovny, tak do Senátu – rozložíme na mandáty pro jednotlivé strany koalic (viz tabulka 3), zjistíme, že stranický systém Chile je velmi rozmanitý a že silná početní pozice určité koalice nemusí vzhledem k heterogenosti jejích jednotlivých členů (platí zejména pro Concertación) znamenat jednotný postup v legislativním sboru a ve vztahu k vládě.

Tabulka 3: Výsledky voleb do obou komor Kongresu podle jednotlivých stran volebních koalic

Concertación y Juntos Podemos por más Democracia						
	Poslanecká sněmovna		Senát			
	kandidátů	zvoleno	kandidátů	zvoleno	celkem	
PDC	39	19	8	4	9	
PPD	27	18	4	3	4	
PS	24	11	4	2	5	
PC	9	3	0	0	0	
PRSD	14	5	2	0	1	
nestraniční	7	1	0	0	0	
<i>Celkem</i>	<i>120</i>	<i>57</i>	<i>18</i>	<i>9</i>	<i>19</i>	
Coalición por el Cambio						
	Poslanecká sněmovna		Senát			
	kandidátů	zvoleno	kandidátů	zvoleno	celkem	
RN	51	18	8	6	8	
UDI	56	37	6	3	8	
ChI	4	0	0	0	0	
nestraniční	9	3	3	0	0	
<i>Celkem</i>	<i>120</i>	<i>58</i>	<i>17</i>	<i>9</i>	<i>16</i>	

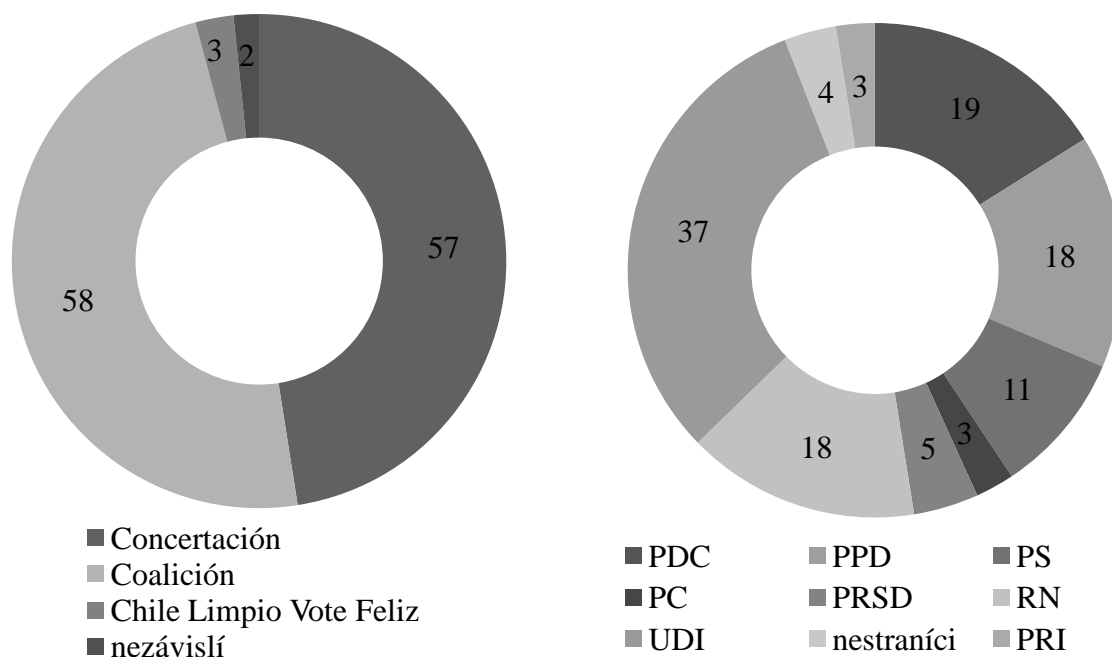
Nueva Mayoría para Chile					
	Poslanecká sněmovna		Senát		
	kandidátů	zvoleno	kandidátů	zvoleno	celkem
PH	38	0	4	0	0
PE	2	0	0	0	0
nestraniční	39	0	3	0	0
<i>Celkem</i>	<i>79</i>	<i>0</i>	<i>7</i>	<i>0</i>	<i>0</i>

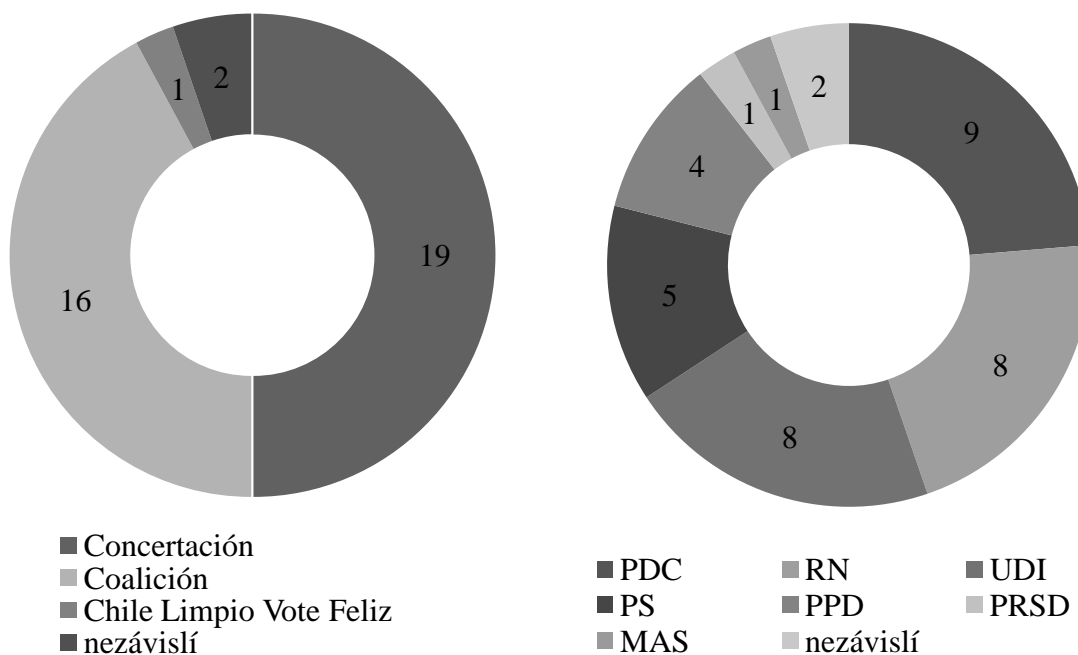
Chile Limpio Vote Feliz					
	Poslanecká sněmovna		Senát		
	kandidátů	zvoleno	kandidátů	zvoleno	celkem
PRI	63	3	6	0	0
MAS	7	0	0	0	1
nestraniční	22	0	4	0	0
<i>Celkem</i>	<i>92</i>	<i>3</i>	<i>10</i>	<i>0</i>	<i>1</i>

Zdroj: <http://www.elecciones.gov.cl>

Následující grafy ilustrují zdánlivou umírněnost stranického systému Chile. Přestože by výsledky pro kandidující koalice mohly vytvářet dojem jasně dvoustranického systému, při rozložení počtů mandátů mezi jednotlivé strany je zřejmé, že žádná ze stran není výrazněji silnější a rozhodně se nedá mluvit o dvoustranickém, příp. dvouslokovém systému. Zejména v 38 členném Senátu je rozdělení mandátů mezi jednotlivé strany celkem vyrovnané, zastoupeni jsou i dva nezávislí senátoři (viz Graf 3).

Graf 2: Počet mandátů v Poslanecké sněmovně pro volební koalice a politické strany po volbách 2009

Graf 3: Počet mandátů v Senátu pro volební koalice a politické strany po volbách 2009

Prezidentské volby

Do soutěže o prezidentský post vstoupili čtyři kandidáti. Sebastián Piñera ze strany RN a podporou bloku Coalición, bývalý prezident Eduardo Frei (prezidentem v letech 1994-2000) za křesťanské demokraty a s podporou Concertación, o generaci mladší Marco Enríquez-Ominami, někdejší člen Socialistické strany, který se však v roce 2009 s touto stranou rozešel a kandidoval jako nezávislý, avšak s podporou většiny stran koalic Nueva Mayoría para Chile a Chile Limpio Vote Feliz, a Jorge Arrate Mac-Niven, bývalý člen Socialistické a následně Komunistické strany, kandidující jako nezávislý s podporou koalice Juntos Podemos – Komunistické strany a několika dalších mimoparlamentních levicových subjektů.

Přestože stávající prezidentka socialistka Michelle Bacheletová podle průzkumů veřejného mínění dosahovala výjimečně vysokých hodnot popularity (více než 70 %), předvolební průzkumy nestavěly společného kandidáta vládní Concertación křesťanského demokrata Eduarda Freie do pozice favorita. Žádný z kandidátů nevykazoval potenciál zvítězit hned v prvním kole voleb se ziskem více než 50 % hlasů.

Velkým tématem volební kampaně se stala korupce. Toto téma nadnášela zejména opoziční Coalición s poukazem na nepřetržitou vládu Concertación a tedy potřebou změny na nejvyšších funkcích. Vládní blok naopak oslovoval voliče s programem reform v rámci kontinuity, zejména pak prohlubováním programů sociální politiky. Předvolební kampaň probíhala poklidně a bez jakýchkoliv významnějších incidentů.

V první kole voleb, které se konalo společně s volbami do Kongresu, zvítězil s poměrně výrazným náskokem kandidát opozice Sebastián Piñera. Do druhého kola voleb s ním

postoupil vládní kandidát Eduardo Frei, třetí nejúspěšnější kandidát Marco Enríquez-Ominami nicméně získal poměrně výrazných 20 % hlasů. Před druhým kolem oba kandidáti usilovali o výslovnou podporu třetího nejúspěšnějšího, který nakonec – po dlouhém váhání – vyjádřil podporu Freiovi. Ani tato pomoc však vládnímu kandidátovi nepomohla a v druhém kole voleb, které se konalo 19. ledna 2010, zvítězil opoziční kandidát Sebastián Piñera, byť velmi těsně o necelých 30 tisíc hlasů. Po dvaceti letech vlády Concertación se k moci dostává pravicová opozice. Nový prezident se ujal úřadu 11. března 2010.

Tabulka 4: Výsledek prvního a druhého kola prezidentských voleb

Kandidát	1. kolo		2. kolo	
	počet hlasů	v %	počet hlasů	v %
Sebastián Piñera Echenique	3 056 526	44,05	3 582 800	51,60
Eduardo Frei Ruiz-Tagle	2 053 514	29,60	3 359 801	48,39
Marco Enríquez-Ominami Gumucio	1 396 655	20,13	-	
Jorge Arrate Mac-Niven	430 824	6,21	-	

Zdroj: <http://www.elecciones.gov.cl>

Zdroje

Vejmelka, J. (2006). Chile. In: Kol. autorů: *Politické systémy Latinské Ameriky*. Praha: Oeconomica, str. 125-157.

Volební portál Ministerstva vnitra Chile, <http://www.elecciones.gov.cl>

Internetové stránky jednotlivých politických stran